

J.V. Snellman 200 vuotta

Lehtikuva/Matti Björkman

Juhlavuoden päämääränä on tehdä tunnetuksi J.V. Snellmanin ja hänen aikalaistensa työtä kansakunnan rakentajana sekä rohkaista sen avulla suomalaisia tunnistamaan oma identiteettinsä ja hahmottamaan oma roolinsa eurooppalaisessa sivistyskehityksessä.

Valtioneuvoston kanslian Snellmanin 200-vuotisjuhlavuoden valmistelujen asettamispäätös 18.11.2003.

Kuvanveistäjä Aarre Aaltonen (1889–1980) muovaili omasta aloitteestaan seinälle ripustettavia pienoiserliefejä eri merkkihenkilöistä. Snellmania esittävä reliefi on todennäköisesti tehty 1920-luvulla. Mitalien kuvia on sijoitettu tämän lehtisen eri sivuille.

Kuvat ja tiedot mitalista, jotka J.V. Snellmannista on lyötetty ennen 200-vuotisjuhlavuotta, on saatu Suomen Mitalitaiteen Killalta.

Sisältö

- J.V. Snellmanin jalanjäljissä 2
- Snellman ja lehdistö 6
- Vieläkö Snellman pätee? 9
- Snellman ja vuoden 1906 eduskuntaudistus 10

J.V. Snellmanin jalanjäljissä

Lehtikuva/Maija Seppänen-Helin

Johan Vilhelm Snellman
syntyi 12.5.1806
silloisessa valtakunnan
pääkaupungissa
Tukholmassa.
Tarkemmin sanottuna
hän syntyi isänsä
merikapteeni Christian
Henrik Snellmanin
(1777–1855)
omistamassa Patience-
aluksessa Södermalmin
rannassa. Äidin nimi oli
Maria Magdalena
Röring. Molemmat
vanhemmat olivat
syntyjään
Pohjanmaalta. Perhe
asui Tukholman
Södermalmilla vuodet
1806–1813. Sieltä he
muuttivat vuonna 1813
Pohjanmaan
merenkulun
keskukseen Kokkolaan.

Snellman asui ja toimi monilla paikkakunnilla ja matkusteli paljon. Seuraavassa seurataan Snellmanin vaiheita kronologisesti ja toimintaa kovasti tiivistäen mainitaan ne paikkakunnat, joilla hän asui. Kaikkein lyhyimpiä oleskelu- ja vierailujaksoja ei tässä yhteydessä ole lueteltu, paitsi Hämeenlinnassa ja Hattulan Parolassa sekä Porvoossa käynnit niiden historiallisen merkityksen vuoksi.

Kokkola

Nuori Johan Vilhelm sai yksityisopetusta Kokkolan pedagogiossa. Noin vuosi Kokkolaan muuton jälkeen Maria-äiti kuoli. Isä Christian liittyi Kokkolan lukuseuraan. Yhdeksän vuotiaan J.V. pääsi Oulun triviaalikouluun.

Oulu

Kymmenvuotias Johan Vilhelm aloitti Oulun triviaalikoulun vuonna 1816. Myös hänen isänsä Christian Henrik oli aikanaan käynyt samaa koulua. Oulussa Johan Vilhelm asui koulukortteerissa tätinsä perheessä Piponiuksella. Päästötodistuksen Snellman sai 22.5.1822.

Oulu oli Pohjois-Pohjanmaan merenkulun ja koko Suomen tervakaupan keskus. Triviaalikoulunsa ja vaurautensa vuoksi Oulu oli Pohjois-Suomen henkisen elämän keskus. Oulun palo vuonna 1822 tuhosi suuren osan kaupungin rakennuskannasta.

Alahärmä

Oulun opiskeluvuosien aikana isä Snellman osti vuonna 1816 Alahärmän Voltista Palon ti-

lan ja meni vuonna 1820 uusiin naimisiin 22-vuotiaan kotiapulaisensa Kaisa Sofia Ahlan kanssa. Samana vuonna Christian Snellman luopui porvarioikeuksistaan ja muutti perheineen Alahärmään.

Vuodet 1820–1822 J.V. Snellman oli kirjoilla Alahärmässä, mutta kävi koulua Oulussa. Vuosi 1822 oli nuorukaiselle vauhdikas. Kesällä hän salakihlautui äitipuolensa sisaren, 21-vuotiaan Anna Christina Ahlan kanssa, pääsi elokuussa ripille ja lokakuussa ylioppilaaksi ja opiskelijaksi Turun Akatemiaan.

Turku

J.V. Snellmanilta vuodet 1822–1827 kuuluivat pääasiallisesti Turussa opiskellen monia eri tieteitä: kieliä, historiaa, teologiaa ja pääaineenaan filosofiaa. Ajalle tyypilliseen tapaan hän toimi useina vuosina lähinnä kesäisin mutta myös pidempiä jaksoja kotiopettajana eri paikkakunnilla: Kokkolassa (1823, 1824, 1825, 1826), Paraisilla (1827), Kirkkonummella (1828), Vihdissä (1828, 1829) ja Kangasalla (1831). Myös merillä tiedetään J.V. Snellmanin seilanneen opiskeluvuosinaan.

Helsinki

Oleskelu ja opiskelu Turussa keskeytyivät Turun paloon syksyllä 1827. J.V. Snellman asuteli väliin sukulaisten luona Pohjanmaalla ja väliin kotiopettajana Kirkkonummella ja Vihdissä. Keväällä 1829 hän asettui Helsinkiin, josta muodostui vakinainen asuinpaikka useiksi vuosiksi. Asuntoa hän vaihtoi Helsingissä kymmenkunta kertaa. Opintoissaan Snellman edistyi mainiosti. Filosofian kandidaatiksi hän tuli vuonna 1831 ja maisteriksi hänet promovoitiin 1832.

J.V. Snellman oli vuonna 1830 monien muiden Helsingin yliopiston nuorten jäsenten kanssa perustamassa Lauantaiseuraa. Nimi tuli siitä, kun seura kokoontui lauantai-iltaisina –enimmäkseen J.L. Runebergin kodissa. Seuran päämääränä oli isänmaan sivistyksen edistäminen ja kansallistunnon herättäminen. Lauantaiseuran toiminnan tuloksista mainittakoon Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran perustaminen vuonna 1831.

Seuraan kuuluvien henkilöiden kirjallisten harrastusten äänenkannattajana oli Helsing-

fors Morgonblad, jota Runeberg toimitti. Laurantaiseuran säännölliset kokoontumiset lopuivat 1837, kun J.L. Runeberg muutti Porvooseen.

Jatko-opintojensa ohessa J.V. Snellman hoiti myös useita virkoja toimien muun muassa Helsingin lyseossa latinan kielen opettajana ja useita vuosia pohjalaisen osakunnan kuraattorina. Tehtyään väitöskirjan Hegelin filosofias-ta Snellman nimitettiin yliopiston filosofian dosentiksi.

Tiedemies Snellman jatkoi yliopistouraan-sa ja väitteli toistamiseen vuonna 1836 nyt Leibnizin filosofisen opin historiallisesta merkityksestä. Vuosina 1837–1838 hän toimi yliopiston filosofisen tiedekunnan notaarina.

Kieltäytyttyään Pohjoispohjalaisen osakun-nan kuraattorin virasta Snellman tuomittiin virkavirheestä sakkoihin. Riitautumiseen yliopiston konsistorin kanssa vaikutti myös Snellman-nin halu luennoida "akateemisen vapauden todellisesta luonteesta". Joulukuussa 1838 hän sai virkavapautta yliopiston dosenttuurin virasta.

Snellmanin Helsingin vuodet olivat vaihe-rikkaita myös hänen yksityiselämässään. Toimiessaan kotiopettajana Vihdissä kesällä 1829 hän kosi Veikkolan kartanossa Cecilia von Rehausenia. Aiemmin solmittu salakihlaus Anna Ahlan kanssa oli siihen mennessä jo purkau-tunut kilpakosijoiden salaliiton seurauksena.

Uusikaarlepyy

Vuoden 1839 Snellman vietti pääasiallisesti Uudessakaarlepyyssä raatimies Viklundin ylikamarissa sekä lankonsa Otto von Essenin omistamassa Kepon kartanossa Jepualla. Tuon Pohjanmaalla vietetyn vuoden aikana hän alkoi julkaista Spanska Flugan -nimistä lehteä.

Ulkomailla

Nuori tiedemies Snellman teki varmasti oikeaan aikaan oikean ratkaisun, kun hän lähti Tukholman kautta keskiseen Eurooppaan, lähinnä Saksaan, matkalle, jossa tutustui kymmeneen paikkakuntiin, moniin yliopistoihin sekä aikansa arvostettuihin tutkijoihin ja eurooppalaisiin aate- ja kulttuurivirtauksiin. Syksyllä 1839 alkanut Euroopan kierros päättyi syksyllä 1841 Tukholmaan, jossa Snellman viipyi vielä vuoden verran.

Matkan aikana Snellmanilta ilmestyi tiedejulkaisuja, kuten Tübingenissä 1841 julkaistu Persoonallisuuden idea ja Tukholmassa 1842 julkaistu Valtio-oppi.

Snellman kirjoitti myös lehtiartikkeleita, ja ilmestyi häneltä Tukholmassa vuonna 1842 myös "Kahdenlaista rakkautta" -romaani.

J.V. Snellman teki useita kuukausia kestä-

neen ulkomaanmatkan myös vuonna 1847. Se suuntautui Baltiaan, Saksaan, Belgiaan, Ranskaan ja Englantiin.

Jatkuvasti liikkeellä olleen tiedemiehen naisystävyydet ylsivät useasti kosintaan, mutta vakiintuminen antoi odottaa. Aikakirjoihin merkityistä kosinnoista mainitaan Cecilia von Rehausenin (Vihdissä 1829) jälkeen kirjailijatar Emilie Flygarean kosinta Tukholmassa vuonna 1840 ja Sofie Tengströmin kosinta Helsingissä 1843.

Kuopio

Palattuaan Tukholmasta Suomeen syksyllä 1842 J.V. Snellman havaitsi, että akateeminen

ura oli siinä tilanteessa tukossa. Hän ei ollut sen hetken virkakoneiston suosiossa. Annettuaan Porvoossa opinnäytteen rehtorin virkaa varten Snellman sai valtakirjan Kuopion yläalkeiskoulun rehtoriksi vuonna 1843.

Rehtorin viran ohessa Snellman halusi käydä myös yhteiskunnallista keskustelua, johon tarvittiin foorumi. Hän perusti ruotsinkielisen Saima-lehden, jonka ensimmäinen numero ilmestyi jo tammikuussa 1844. Samaan aikaan hän ryhtyi kirjoittamaan myös suomenkieliseen Maamiehen Ystävä -nimiseen lehteen, jota julkaisi kuopiolainen kirjapainonomistaja Karsten. Näissä lehdissä Snellman arvosteli kärjekkäästi kilpailevia lehtiä ja sovelsi toimi-

J.V. Snellman 1806–1906 (koko 56 mm, lyöty). Kuvanveistäjä Emil Wikströmin (1864–1942) muovaleima 100-vuotismuistomitali on Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran lyöttämä. Takasivun kuva-aihe on vertauskuvallinen esitys Snellmanin kansallisidealisisesta ajatuksesta, jonka mukaan kansakunnan tietoisuus omasta kansallishengestään oli saatava herätetyksi. Mitalin teksti vahvistaa ajatusta Snellmania lainaten: "Kansallinen sivistys on Suomen ainoa turva".

tustyöhönsä eurooppalaisia vaikutteita. Hän korosti muun muassa julkisuuden merkitystä yhteiskunnallisten asioiden hoidossa. Lehti-kirjoituksissaan Snellman ajoi ponnekaasti esimerkiksi sivistys-, talous- ja elinkeinoelämää koskevia uudistuksia.

J.V. Snellmanin suorasukainen tyyli ja radikaalit uudistusvaatimukset ärsyttivät vallanpitäjiä. Niinpä hän ja Saima-lehti joutuivat vaikeuksiin sensuurin kanssa. Kun Snellman pyysi linjalleen uskollisena, niin Viipurin läänin kuvernöörin ja Suomen kenraalikuvernöörin toimesta Saima-lehti lakkautettiin vuoden 1846 lopulla.

Saiman lakkauttamisen jälkeen meni vain parisen kuukautta, kun Snellman alkoi julkais-ta Kuopiossa Litteraturblad-nimistä kulttuuri- ja yhteiskuntapoliittista lehteä. Vuonna 1847 Snellman sai virkavapautta rehtorin virastaan ulkomaista opintomatkaa varten. Matka suuntautui Baltiaan, Saksaan, Ranskaan ja Englantiin. Matkan jälkeen vuonna 1848 valmistui Snellmanin kolmas väitöskirja "Hengen suhteesta aineeseen" filosofian professuuria varten. Väitöksen jälkeen J.V. Snellman asetettiin ensimmäiselle ehdokassijalle, mutta keisari Nikolai I ei häntä nimennyt professorin virkaan.

Talvella 1849 Snellman perui hakemuksensa Upsalan yliopiston professorin virkaan. Saman vuoden lopulla Snellman jätti turhautuneena tehtävänsä Kuopiossa, erosi rehtorin virasta ja lopetti Litteraturblad:n toimittamisen.

Kuopion vuodet olivat Snellmanin yksityiselämässä hyvää aikaa. Hän kihlasi kesällä 1845 apteekkarintytär Jeanette (Johanna Lovisa) Wennbergin, ja avioliittoon heidät vihittiin saman vuoden marraskuussa. Poikamies-Snellmanin asunnon tilalle pariskunta hankki ensimmäisen perheasuntonsa, mutta kun vuonna 1846 syntyi tytär Hanna ja vuonna 1848 poika Anders, tuli aika hankkia isompi perhe-

asunto vuonna 1849.

Helsinki, toistamiseen

Kolmannen kotinsa Snellmanit perustivat tam-mikuussa 1850 Helsinkiin, Smedbergin Taloon osoitteessa Liisankatu 17. Samana vuonna J.V. Snellman kävi Riikassa suorittamassa merivahinkolaskijan pätevyuden.

Yhteiskunnallisen vaikuttajan elämässä alkoi muutaman vuoden hiljaiselo. Elatuksen perheelleen hän hankki muun muassa käännöstöillä ja työskentelemällä konttoristina Henrik Borgströmin tupakkatehtaalla.

Snellmanin perhe muutti Liisankadun asunosta vuonna 1854 Kirkkokadulle Åbergin taloon ja siitä jo syksyllä 1855 Yrjönkatu 26:ssa sijaitsevaan Sahlbergin taloon.

Helsingissä 1850-luvulla perheeseen syntyi viisi lasta, neljä poikaa ja tyttö. Seitsemästä lapsesta toinen tytöistä kuoli parin vuoden iässä ja vuonna 1857 syntynyt poika heti syntyessään ja äiti Jeanette lapsivuoteeseen muutamaa päivää myöhemmin 4. kesäkuuta vain 29 vuoden ikäisenä.

51-vuotias leskimies, viiden alaikäisen lapsen yksinhuoltaja Snellman kutsui perheen taloudenhoitajaksi Elisabeth Heintzien Kuopiosta.

1850-luvun puolivälissä ilmapiiri Suomessa muuttui, kun keisari Aleksanteri II ryhtyi toteuttamaan uudistusohjelmaansa sekä Venäjällä että Suomen suuriruhtinaskunnassa. Uusi tilanne avasi uusia mahdollisuuksia myös J.V. Snellmanille. Hän ryhtyi jälleen kirjoittamaan Litteraturblad-lehteen uudistusmielisiä artikkeleita ja solmi suhteita ylimpiin viranhaltijoihin, kenraalikuvernööri Bergiin ja ministerivaltiosihteeri Armfeltiin. Nämä vaikutusvaltaiset henkilöt lähettivät Snellmanin artikkeleita myös Pietarin hoviin keisarin luettavaksi.

Muuttuneet suhdanteet merkitsivät J.V. Snellmanille uusia mahdollisuuksia. Hänet ni-

mettiin alkuvuodesta 1856 Helsingin yliopiston siveysopin ja tieteiden järjestelmän professoriksi, jollaiseksi filosofian professuuri oli muutettu.

Snellmanin uralla alkoi erittäin työteliäs vaihe. Hän opetti yliopistolla, kirjoitti Litteraturblad-lehteen, toimi yliopiston hallinnossa ja tiedekunnassa. Hänellä oli myös epävirallinen rooli toimia ministerivaltiosihteeri Armfeltin neuvonantajana yliopistoa koskevissa asioissa. Snellmanille kertyi myös tiede- ja talousseurojen jäsenyyksiä.

Luennoissaan ja kirjoituksissaan Snellman otti usein rajustikin kantaa havaitsemiinsa epäkohtiin, esitti radikaaleja uudistusehdotuksia ja oli kiivas väittelijä. Yhteiskuntapoliittisissa näkemyksissään Snellman oli aikansa toisinajattelija.

Hattulan Parola ja Hämeenlinna

Tuore senaattori Snellman tapasi 29.7.1863 keisari Aleksanteri II:n Hattulassa Parolan kentällä pidetyssä sotaväen tarkastustilaisuudessa.

Seuraavana päivänä eli 30.7.1863 Snellman sai audienssin keisarin luo, ja samana päivänä keisari allekirjoitti maaherantalossa Hämeenlinnassa suomen kielen aseman turvaavan kieliasetuksen.

Vihti

Nuori J.V. Snellman toimi kahtena kesänä (1828 ja 1829) kotiopettajana Vihdin Ojakkalan Haittisissa.

Professori- ja senaattoriaikoinaan Snellman oleskeli 12 kesänä (1855, 1856, 1858–1862 ja 1864–1868) Vihdin Niemenkylässä Johan Forströmin omistamalla ratsutilalla Hiidenveden rannalla.

Kesällä 1868 Snellman oleskeli myös Siuntion Ekbergassa B.O. Lillen huvilalla.

Pohjalainen osakunta (koko 56 mm, lyöty). Snellman on kuvattuna myös Pohjalaisen osakunnan ansiomitalissa (alaoikealla). Muut henkilöt ovat Porthan (ylimpänä), Yrjö-Koskinen (vasemmalla), Chydenius (oikealla) ja Runeberg (alavasemmalla). Mitalissa esiintyvät vuosiluvut viittaavat osakunnan perustamiseen (1643) ja sen jakoon (1906). Takasivun teksti ("Nuoruus on ikuinen"), samoin kuin muuttolinnut viittaavat nuoruuteen ja opiskeluaikaan "elämän keväänä". Mitalin muovaili kuvanveistäjä Helvi Hyvärinen (1906–1988) 1949.

Kirkkonummi

Nuori J.V. Snellman toimi kotiopettajana kesällä 1828 Kirkkonummen Gillobackassa G.F.Sjöstedillä ja Kirkkonummen Stor-Danskarbyssä kesän 1835. Eläkeläisvuosinaan hän oleskeli Stor-Danskarbyn kartanossa kaikki kesät vuodesta 1869 lähtien.

J.V. Snellman kuoli Stor-Danskarbyssä 4.7.1881.

Tämän koosteen lähteinä on käytetty J.V. Snellmanin kootuista teoksista päätoimittaja, tohtori Raimo Savolaisen kirjoittamaa ja Oy Edita Ab:n painamaa esitettä sekä Raimo Savolaisen laatimaa muistiota Johan Vilhelm Snellman 1806–1881 – eurooppalainen kansakunnan opas.

Säästöpankkiviikko 1959, J.V. Snellman (koko 32 mm, lyöty). Säästöpankit jakoivat asiakkailleen 1960-luvulla ns. säästöpankkirahoja, joissa olivat aiheina mm. tasavallan presidentit ja muut suurmiehet. Snellman-aiheinen varhainen säästöpankkiraha on vuodelta 1959.

Valtiomies ja suurmies

Kanslianeuvoksen arvonimen Snellman sai vuonna 1859. Yliopiston professorin tehtävien lisäksi Snellmanin luottamustehtävät lisääntyivät valtavasti 1860-luvun alkuvuosina. Hänestä tuli "komiteahai", joka kuului muun muassa merenkulku-, markan kurssi-, sensuuriasetus- ja säätyesityskomiteoihin. Samaan aikaan hän opetti yliopistossa yhteiskunta- ja valtio-oppia ja kirjoitti ahkerasti Litteraturblad-lehteen. Hän oli myös aktiivisessa kirjeenvaihdossa keisarin korkeimpien luottohenkilöiden kanssa. Snellmanin kannatoista ilmenee hänen uskollisuutensa hallitsijalle.

Yliopiston professorin tehtävistä J.V. Snellman erosi 21.3.1863 samalla, kun hänet nimitettiin senaattoriksi. Tässä tehtävässä hänestä tuli talousosaston finanssitoimituskunnan 1. osaston päällikkö vastaten nykyisin valtiovarainministerin tehtäviä.

Rahauudistuksessa eli Suomen oman rahan – markan – virallistamisessa ja käyttöönoton järjestelyissä J.V. Snellman jatkoi senaattori-edeltäjänsä Fabian Langenskiöldin työtä. Tämän asian hoitamiseksi Snellman tapasi Venäjän finanssiministeri Reuterin Pietarissa 12.8.1863 ja uudelleen Pietarissa joulukuussa 1864 ja tammikuussa 1865. Asia saatiin päätökseen 8.11.1865.

Snellmanin asiantuntemuksen arvostuksesta hyvänä osoituksena todettakoon, että häneltä pyydettiin lausuntoa Venäjän omasta rahauudistuksesta. Senaattorivuosinaan J.V. Snellman laati muun muassa painovapauslakia ja hallintokysymystä koskevat muistiot.

J.V. Snellman jälkeläisineen korotettiin aatelissäätyn marraskuussa 1866. Uuden säätynsä edustajana hän osallistui myös valtiopäiville, jotka olivat koolla tammi-toukokuussa 1867. Finanssiasioista vastaavalla senaattorilla oli vaikeita tehtäviä vuosien 1867–1868 nälkävuosien elintarvikehuollon järjestämisessä. Hän organisoi viljanjakelua yhdessä läänien kuvernöörin, kauppiaiden ja pankinjohtajien kanssa. Vuoden 1867 lopulla Snellman oli jälleen Pietarissa neuvottelemassa rautatieasioista. Välikirjo uuden kenraalikuvernöörin kanssa Riihimäki–Pietari-radan rakentamisesta johti Snellmanin eroon senaattorin kesällä 1868.

Senaattoriuran jälkeen eläkeläinen J.V. Snellman toimi vuodesta 1859 alkaen Suomen hypoteekkiyhdistyksen toimitusjohtajana 14.6.1881 saakka. Suomen Kirjallisuuden Seuran esimiehenä Snellman toimi vuosina 1870–1874 ja Suomen Tiedeseuran puheenjohtajana vuosina 1870–1871. Hän oli mukana säätynsä edustajana myös valtiopäivillä 5.2.–13.6.1872 ja valtiopäivillä 26.1.1877–21.1.1878. Sanomalehtimiestyöhönkin hän osallistui vielä vanhusvuosinaan, kun hän alkoi kirjoittaa Morgonblad-lehteen.

J.V. Snellman 1806–1906 (koko 25 mm, lyöty). August Asplundin (k. 1927) kaivertamaa pienoismitalia myytiin yleisölle Snellmanin päivänä 1906. Takasivun tekstinä on ytimekkäästi "Suomalaisuus voittoon".

På denna Tidning, hvaraf ett nummer, utgifves hvarje Thorsdag, prenumereras med T y F Babel Silfver, i Kuopio i Boktryckeriet, samt hos Kejsarliga Postdirektionen i Helsingfors och i alla Postkontor med tillägg af vanligt postporto.

Hos Herrar Postförvaltare anhålles vördsammast att detta profnummer måtte utdelas till respektive prenumeranter på Finlands Allmänna Tidning.

UTNAMND: Länsbokh. i Vasa, Kronofogden Alex. Uggla, till Förvaltare af Kronomagasinet i Vasa.

VIGDE: Hvarsh. Nils Michel Avellan och Demoiselle Sofia Lovisa Hocknell, i Åbo d. 24. Okt. — Justitie-Rådsmannen P. Cederstein och Demoiselle M. S. Solin, i Runnsö d. 10. Okt. — Handlanden C. J. Collander och Demoiselle Angélique Pauline Berg, i Gamla Carleby d. 24. Juli. —

DÖDE: Länsmannen i Lappo socken, Exped. Fogden Johan Heuric Tillman, d. 15. Nov. 62 år 2 m. 7 d. gammal. — Assen. och Stabsläkaren Carl Const. Frankenhauer's älskade maka Sophia Berg, nära Vihti d. 3. Juli, i en ålder af 36 år. —
Kr. Fogden

OM TIDNINGAR I ALLMÄNHET OCH Saima I SYNNERHET.

I det skick, som för ögonen synes, för SAIMA äran framställa sig för den vördade allmänheten, önskande af allt hjerta, att sammanträdande allmänna församlingar, som äro i besittning af ett sådant anspråk

ur dessa Tidningar läna så mycket som möjligt, med noga utsättande af hvilkas redaktion för hvarje gång. —
intet i dagen —
såsom egen

Snellman ja lehdistö

Kansallisfilosofi J.V. Snellmanille luonteenomaisin ilmaisumuoto oli kirjallinen.

Hän oli julistaja ja valistaja, opettaja ja propagandistikin, mutta puhuja hän ei ollut.

Pentti Kurunmäki

Kynä oli Snellmanin ase, ja sitä hän myös käytti monipuolisesti. Hän halusi erinomaisesti erilaisia esitys- ja tyyllilajeja ankaran tieteellisistä filosofisista teoksista romaaneihin ja lehtiartikkeleihin. Hän havainnoi sekä läheistä ympäristöään että maailman tapahtumia ja seurasi aikansa henkisiä virtauksia. Täydellä syyllä häntä voidaan kutsua filosofin ja valtiomiehen ohella sekä tutkivaksi journalistiksi että sanomalehtikirjailijaksi.

Snellmanin ura alkoi suhteellisen pitkällä opiskelukaudella ja sitä seuranneella filosofisen näkemyksen muotoutumisjaksolla sekä kolmivuotisella ulkomaanmatkalla Ruotsiin ja Saksaan 1839–1842. Tämän jälkeen hän toimi oppikoulun rehtorina Kuopiossa 1843–1849, vakuutus- ja konttorimiehenä Helsingissä, yliopiston filosofian professorina 1856–1863 ja senaattorina 1863–1869.

Nämä vuodet ovat tärkeitä kerrata tarkasteltaessa hänen toimintaansa lehtimiehenä ja suhdettaan lehdistöön. Uraan rakentui filosofille poikkeuksellinen tilaisuus edetä oppinsa julis-

tajasta niiden soveltajaksi käytännössä.

Sensuurin vuosisata

Taustana Snellmanin lehtimiestoiminnalle on tunnettava myös 1800-luvun alkupuolen lehdistön tilanne Suomessa. Vasta 1820-luvun alussa Snellmanin tullessa opiskelemaan Turun yliopistoon voidaan alkaa puhua monikollisesti lehdistöstä Suomessa, sillä aina vuoteen 1819 saakka oli maassa ilmestynyt vain yksi sanomalehti.

Saksalaisten kansallisromanttisten aatteiden levittyä Turkuun perustettiin sinne uusia lehtiä. Näistä merkittävin oli A.I. Arwidssonin Åbo Morgonblad, joka alkoi ilmestyä vuoden 1821 alussa, mutta joka lakkautettiin jo samana vuonna liian pitkälle menevää kansalaisaktiiviteettia vaativana. Kuten useimmissa Euroopan maissa niin myös Venäjällä, jonka yhteyteen Suomi oli 1809 liitetty, oli painetun sanan sensuuri. Sen olemassaoloon Snellman kompastui parikymmentä vuotta myöhemmin.

Senaatin muutettua 1819 uuteen pääkaupunkiin Helsinkiin ja yliopiston Turun palon jälkeen perässä, muodostui Helsinkiin toinen

lehtikeskittymä. Ennen Snellmanin Saimaa oli sanomalehtiä alkanut ilmestyä myös Oulussa, Viipurissa, Vaasassa ja Porvoossa. Useimmat olivat ruotsinkielisiä, mutta joukkoon mahtui kolme suomenkielistäkin lehteä. Nämä olivat kuitenkin lyhytaikaisia niin että Saiman alkajensa tiensä 1844 ei suomenkielisiä lehtiä ilmestynyt ainuttakaan.

Vaikutteita ulkomailta

Suomen sanomalehdet olivat nelisivuisia keran tai pari viikossa ilmestyviä ja sivutoimisesti toimitettuja. Poikkeus ilmestymistaajuuksessa oli hallituksen julkaisema virallinen lehti, joka ilmestyi kuutena päivänä viikossa ja oli maan ainoa ulkomaan uutislehti.

Kun Snellman tarkasteli kotimaan lehdistöä, ei hän nähnyt siinä paljonkaan kehumista. Ulkomaanmatkallaan hän lisäksi tutustui niin Ruotsin kuin Keski-Euroopan lehtiin, jotka antoivat hyvän vertailukohteen. Oleellista kuitenkin on, että omaksumansa liberalistisen lehdistökäsityksen ja kansallisfilosofisten oppien kautta hän alkoi asettaa lehdistölle uuden

Suomen kielen oikeudet 100 vuotta (koko 75 mm, lyöty).

Suomen kielen oikeuksien 100-vuotismitalissa kohtaavat Snellman ja Aleksanteri II Parolassa kesällä 1863. Tapaamisella oli suuri vaikutus siihen, että myöhemmin samana vuonna saatiin asetus suomen kielen oikeuksista. Asetuksen mukaan suomen kieli oli kahdenkymmenen vuoden kuluessa saatava yhdenvertaiseen asemaan ruotsin kielen kanssa kaikessa, mikä koski suomalaista väestöä. Mitalin takasivulla on katkelma tästä asetuksesta. Suomen kulttuurirahaston lyöttämän mitalin on muovailut kuvanveistäjä Aimo Tukiainen (1917–1996).

laisia vaatimuksia.

Suomessa vallitseva ja sensuurin ohjaama lehdistökäsitys perustui autoritaariselle yhteiskuntakäsitykselle, jonka mukaan ihmisten toiminnan tuli olla yhteisökeskeistä ja jota vain kyvykkäiden tuli johtaa. Tältä pohjalta lehdistön tehtäviin ei kuulunut hallituksen ja sen toimien arvostelu. Lehdistö ei voinut muodostaa mitään yleistä mielipidettä; tämä rooli kuului hallitukselle. Liberaalinen lehdistökäsitys, jonka Snellman omaksui ja joka kukoisti nimenomaan Englannissa, perustui puolestaan yksilökeskeiselle yhteiskuntanäkemykselle, jossa valtio oli yksilön palvelija ja jonka mukaan lehdistön tuli vapaasti kontrolloida hallitusten toimintaa.

Tähän suuntaan Arwidsson jo oli yrittänyt viedä lehteään, ja sen mukaisesti Snellman korosti julkisuuden suurta merkitystä. Hän vaati Saimassa, että lehtien tuli tuoda esiin mitä yleisö ajattelee, uskoo ja aikoo.

Sanomalehden tuli kuitenkin perustua asian-tuntemukseen, ja Snellmanin mukaan mielihiteiden laatu voitti määrän. Tämä merkitsi sitä että kansan sivistystasoa oli jatkuvasti nostettava ja että eroa sen ja sivistyneistön välillä oli kurottava umpeen. Snellmanin ohjelma oli näin ollen demokraattinen.

Sivistys, äidinkieli, kansallisuus

Suomen lehdistö ei Snellmanin näkemyksissä täyttänyt yleisen mielipiteen edustajan roolia. Mutta se ei myöskään ollut kyllin tietoinen

kansallisesta tehtävästään. Snellman oli omaksunut saksalaisen Hegelin filosofian, mutta oli enemmän kansallisuuden filosofi kuin tämä. Saiman viimeisessä numerossa hän korosti sivistyksen ja kansallisuuden merkitsevän oman kansan ominaislaadun tuntemista, kansallisen tietoisuuden kehittämistä, tasa-arvon toteuttamista ja sivistyksen tekemistä kaikkien omaisuudeksi.

Kansallisessa sivistyksessä kirjallisuudella oli keskeinen merkitys ja sen tunnusmerkki oli äidinkieli, Suomessa siis suomen kieli. Tältä pohjalta snellmanilainen fennomania nousi oppositioliikkeeksi ruotsinkielistä sivistyneistöä vastaan ja siltä pohjalta hän myös tuomitsi Suomen lehdistön mitäänsanomattomaksi, koska sillä ei ollut suomalaiskansallisia tavoitteita.

Snellman toimitti 1839–1841 Spanska Flugan-nimistä aikakauslehteä, jossa otti ensi keran kantaa maan lehdistön tilaan. Ruotsissa hän kuului Freija-ehden toimituskuntaan ja osallistui sekä kirjallisiin että yhteiskunnallisiin polemiikkeihin.

Kun hän Suomeen palattuaan muutti Kuopioon rehtoriksi – ei "maanpakoon", kuten tavalisesti esitetään, vaan harkittuna toimena aloittaa suomalaiskansallisten aatteiden jakelu – hän perusti heti tätä varten ruotsinkielisen Saimalehden 1844 ja toimitti alkuun sikäläisen kirjainpajanan suomenkielistä Maamiehen Ystävää.

Snellman ryhtyi voimalla ajamaan ohjelmaansa ja esittämään toisille lehdistöille parannusneuvoja. Hän myös toimitti omaa lehteään selkeästi ohjelmallisena. Suurin osa eli 80 % Sai-

man sisällöstä oli lähtöisin hänen kynästänsä, ja hän pyrki toimittamaan pienetkin uutiset eikä vain ladottamaan niitä huolimattomasti lehteen kuten toiset lehdet hänen mukaansa tekivät.

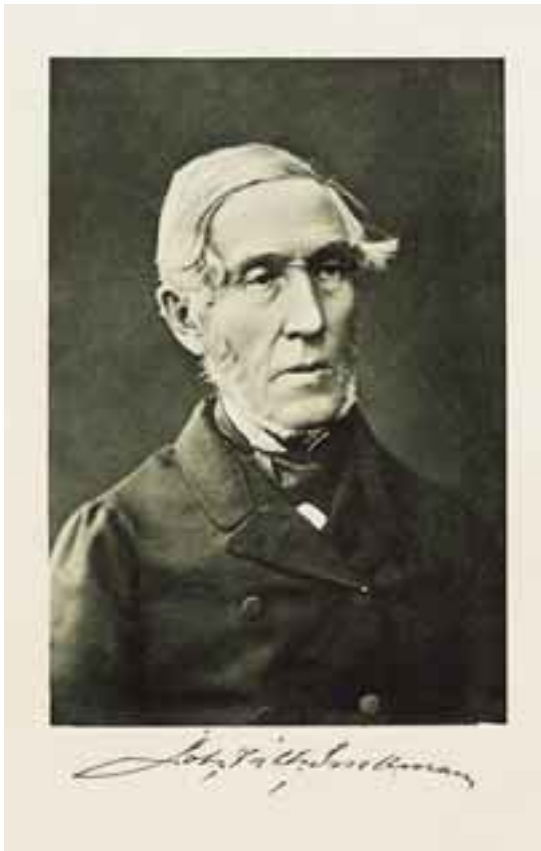
Saima otti kantaa

Lehdistökritiikillään Snellman sohaisi muurahaispesää ja – aivan kuten oli tarkoitannutkin – sai aikaan kiivasta polemiikkaa. Mutta kollegat eivät olleet ainoita Saiman kirjoittelusta närkästyneitä. Eräät korkeat viranomaiset, ennen muuta Viipurin läänin kuvernööri ja kenraalikuvernööri, ruhtinas Mensikov tuomitsivat lehden rauhanhäiritsijäksi, mutta niin suuresti mielipiteet jakaantuivat, että senaatissa Saima lakkautettiin vain puheenjohtajan äänen ratkaistessa.

Saima avasi uusia maailmoja

Mikä oli sitten Saiman vaikutus? Sen levikki oli kaikkina kolmena vuonna noin 700 tilaajaa eli se oli virallisen lehden jälkeen maan toiseksi levinnein sanomalehti ja luonteeltaan valtakunnallinen. Monet aikalaistiedot ja muistelmat kertovat, miten se avasi uusia maailmoja ja miten akateeminen nuorisoluokki luki sitä ahnein silmin.

Saima toi Snellmanin saksaksi julkaistujen filosofisten teosten ajatuksia suuren yleisön luettavaksi. Se näytti miten suomalaiskansallisia asioita on ajettava. Niinpä etenkin Fabian Collanin toimittama Helsingfors Morgonblad oli jo Spanska Fluganista omaksunut snellmanilaisia toimitusperiaatteita ja valmistanut

Snellmanin kasvokuva ja nimikirjoitus Valvojan juhlaulkaisussa vuonna 1906.

Snellman-säätiö 1948–1968 (koko 56 mm, lyöty). Snellman-säätiön 20-vuotismitalin muovaili kuvanveistäjä Lauri Leppänen (1895–1977) 1968. Mitalin takasivun kuva-aihe ilmentää Snellmanin jo iskulauseeksi muodostunutta teesiä "Kansallinen sivistys on maan turva": puu kaartuu suojelemaan maata, josta se on versonut. Säätiö jakaa stipendejä yhteiskunnallisia aiheita käsittelevien tutkielmien tekijöille.

maaperää Saimalle.

Snellmanin ruhjova esitystapa turhaan loukasi muun muassa Zachris Topeliusta, joka oli hegeliaani kuten tämäkin ja jonka toimittama Helsingfors Tidningar oli maan suosituin lehti ja omaksunut keskieurooppalaisista lehdistä sellaisen ajan suuren uutuuden kuin jatkoromaanin. Mutta siinä missä Snellman oli hyökkäävä propagandisti, siinä Topelius luonteensa mukaisesti oli kohtelias piilovaikuttaja. Saima vaikutti uudistavasti lehdistöömme, mutta ei ollut ensimmäinen eikä ainoa uranuurtaja.

Saiman aatteellinen sanoma toistui kahdessa uudessa suomenkielisessä sanomalehdessä, 1845–1847 ilmestyneessä viipurilaisessa Kanavassa ja 1847 perustetussa Suomettaressa. Myös ensiksi mainitun sensuuri lakkautti ja jälkimmäinen katkaisi ilmestymisensä 1850 sensuurin puristuksessa. Kuten tunnettua, kiellettiin tuona vuonna suomeksi julkaisemasta muuta kuin taloudellisia ja uskonnollisia painotuotteita. Ranskan vuoden 1848 helmikuun vallankumous oli pelottanut Venäjän keisarikunnan viranomaisia.

Saima lakkautettiin, tilalle Litteraturblad

Snellman ei musertunut Saiman lakkauttamisesta. Hän oli heti valmis aloittamaan uutta

julkaisua, mutta koska hän ei ehkä olisi saanut lupaa, hän käytti Elias Lönnrotia bulvaanina: Litteraturblad för allmän medborgerlig bildning – tunnettu ensimmäisestä sanastaan – alkoi ilmestyä vuoden 1847 alusta. "Salatointittajana" Snellman oli kolme vuotta ja sitten julkisesti 1855–1862. Lehti oli aikakauslehti ja koostui laajahkoista artikkeleista, joista useat nytkin Snellmanin kynästä.

Poliittinen ilmapiiri oli muuttumassa hänen otettuaan lehden toisen kerran ohjaksiinsa. Venäjä oli hävinnyt Krimin sodan, joka Oolanin sotana oli ulottunut Suomenkin rannikoille. Ankara sotilaskeisari Nikolai I vaihtui uudistushalukkaaseen Aleksanteri II:een. Kieli-asetus kumoutui asteittain ja Snellman, joka oli ollut poliittisesti persona non grata ennen sotia, kelpasi nyt professoriksi, senaattoriksi ja uudistajaksi.

Näissä oloissa Litteraturblad sai uudenlaisia kantavuutta kannanotoissaan, joskin saattoi herättää ärtymystä eri tahoilla. Snellman puuttui taloudellisiin kysymyksiin, ajoi Helsingistä lähtevää rautatieverkkoa, vastusti suunnitelmia siirtää Helsingin yliopisto pois pääkaupungista, puhui sananvapauden ja kansalaisaktiiviteetin puolesta ja puolusti reaalioliittista näkemystä Suomen asemasta skandinavistisia ruotsinmaalaisia ja Suomessakin esitettyjä nuorliberaaleja, separatistisia ajatuk-

sia vastaan.

Kansan tuli tuntea itseluottamusta

Kansakunnan tuli ennen kaikkea tuntea itseluottamusta. Tätä Snellman tähdensi etenkin 1863 julkaistussa tärkeässä artikkelissa Sota vai rauha Suomelle. Puolassa kapinoitiin jälleen ja Suomessa oli tärkeätä saada valtiopäivät viimeinkin kokoontumaan pitkän tauon jälkeen.

Painovapaus saatiin 1865, tosin vain lyhyeksi ajaksi, mutta sensuuri ei enää palautunut entisille urilleen pariin sukupolveen, vaan lehdet saattoivat suhteellisen vapaasti kirjoittaa kaikista niistä uudistustoimista, joita valtiopäivillä alettiin käsitellä eli juuri siten kuin Snellman oli Saiman päivinä toivonut.

Snellman ei lopettanut lehtikirjoitteluaan oman lehden jälkeen, vaan kirjoitti vapaana vanhempana valtiomiehenä muihin lehtiin eikä suinkaan pitänyt kynttiläänsä vakan alla. Snellmanin kaikkeen kirjalliseen tuotantoon voi nykylukija helposti tutustua, kun se on vuosituhanten vaihteessa julkaistu sekä alkukielellä että suomeksi.

Päiviö Tommila
Professori emeritus

Vieläkö Snellman pätee?

Kari Hokkanen

Yleisradio järjesti viime vuonna yleisäänestyksen, joka huipentui itenäisyyspäivän alla suoraan TV-lähetkseen. Haettiin suurinta suomalaista kautta aikojen.

Yhdennelletoista sijalle eli täpärästi sen listan ulkopuolelle, jota aattoiltana sai vielä äänestää, sijoittui 1881 kuollut J.V. Snellman. Jos tuollaisia äänestyksiä olisi pidetty aikaisemmin, Snellman olisi monena kymmenenä vuonna peräjälkeen ollut listan ensimmäinen.

Snellman oli auktorisoitu suurmies. Hänet oli julistettu kansallisfilosofiksi, joka oli herättänyt kansakunnan tietoisuuteen itsestään ja siten antanut merkittävimmän sysäyksen kohti itsenäisyyttä, päämäärää, joka Hegelin hengessä oli Snellmanin mielestä historian kansoille määräämä tehtävä ja jokaisen kansan korkein tavoite. Snellman oli "Suomen markan isä", joka oli hankkinut autonomiselle maalle oman valuutan ja oman erillisen kansantalouden.

Snellmania voidaan pitää Suomen puoluelaitoksenkin isänä, koska hänen ideologiansa synnytti ensimmäisen yhteiskunnallisen muutospuolueen.

Snellman oli myös Suomen nykyaikaisen lehdistön isä, voimakassanainen journalisti, joka selitti ruotsiksi sivistyneille ja suomeksi rahvaalle, millaisia maan ja maailman pitäisi olla ja siinä rinnalla, sen mukaan kuin tilaa jäi, millaisia ne olivat.

Snellmanin nimen tunsivat jokainen. Hänen kuvansa oli läpi useankin rahauudistuksen suurimmassa setelissä. "Nelmanni" symboloi arvokkainta.

Snellmanin maine pysyi korkealla 1990-luvulle saakka. Kun tiedettiin hänen syntymänsä 200-vuotispäivän (12.5.2006) lähestyminen, päätettiin valtion varoin julkaista hänen kootut teoksensa selityksin varustettuna laitoksena.

Olen varma, että jos päätös olisi viivästynyt muutamankin vuoden, sitä ei olisi tehty. Suomessakin alkoivat puhaltua uudet tuulet: globalisaation ja Euroopan unionin. Lyhyessä ajassa vanheni moni Snellmanin opetuksen keskeinen pylvä.

Kansallisuusaate, joka oli snellmanilaisuuden ydin, kesti ihme kyllä vielä toisen maailmansodan katastrofinkin, vaikka sen nimissä tehtiin niin paljon syntiä. Sana Natio, kansakunta, sai natsismista pahoja tahroja.

Silti kansallismielisyys pysyi positiivisena arvona. Osaksi se johtui siirtomaiden kansojen vapaustaisteluista. Oma uhatuksikin koettu asema pienenä, mutta yhä itsenäisenä kansana "internationalistisen" imperiumin kupeessa pani korostamaan kansallisia arvoja. Omaperäinen puolueettomuus suurten välissä oli kansallinen ratkaisu, johon Snellmanilta löytyi perustelu.

1990-luvulle siirryttäessä moni asia muuttui ja vielä useampi näytti muuttuvan peruuttamattomasti. EU-jäsenyys rajoitti kansallista itsemääräämisoikeutta. Oma raha vaihtui euroon. Jo viimeisessä markkamääräisten setelien uudistuksessa oli kansainvälisesti tuntematon filosofi Snellman saanut väistyä kansainvälisesti tunnettujen taiteilijoiden tieltä.

EU ja euro iskivät snellmanilaisuuden ytimeen. Eikä sekään riitä. Markkinat kattavat koko maailman, vain pienin poikkeuksin. Yritykset ovat primaareja toimijoita, valtioiden tehtävä on purkaa niiden esteitä, toki tavalla, joka jättää mahdollisimman paljon investointitirahaa rajojen sisälle.

Tuskinpa tänään kukaan ajattelee, että kansallisvaltio on historian päämäärä yleisesti tai kansakunnalle. Kansallisvaltioajan kansainvälisyys vaihtui EU- ja globaaliajan ylikansallisuudeksi.

Entäs lehtimies Snellmanin perintö? Sanomalehdenkin valistuksellinen tehtävä on vaihtunut paljolti viihdyttävään. Lehden päätehtävä ei ole kuvata, millainen maailman pitäisi olla tai millaiseksi tulla, vaan mahdollisimman hyvin ja viihdyttävästi sitä, millainen se on ja millaiseksi muuttuu.

Mielipidejournalismi on antanut tilaa uutis- ja viihdejournalismille. Sanomalehti on liikeyritys tai paremminkin yhä useammin osa media-alan tai vieläkin laajempialaista liikeyritystä, jonka primaaritehtävä on tuottaa tuottoa sijoitetulle pääomalle.

Sitten otsikon kysymykseen. Päteekö Snellman vielä, vai onko hänen vuoronsa vaipua historian unohdukseen, esimerkkinä aikaansa sidotusta ajattelijasta, jonka ajatukset ovat vanhentuneet? Viettääkö Suomi J.V. Snellmanin syntymän 300-vuotisjuhlaa?

En tietenkään tiedä vastausta.

Ei Snellman koskaan kokonaan Suomen historiankirjoista poistu, koska hän on melko pitkän vaiheen, itsenäisen kansallisvaltion ajan, tärkein ideologi ja perustanlaskija käytännöllisestikin. Mutta voi hän sinne kuivettua pelkäksi nimeksi.

Jotkut Snellmanin aikalaiset ovat ainakin vielä säilyttäneet tuoreutensa, kuten Aleksis Kivi, monen mielestä edelleen kirjailijana ylittämätön. Myös muutamaa muuta kirjailijaa jaksaa yhä lukea. Vielä enemmän "ajattomia" on kuvaama- tai säveltaiteessa. Kauneus ei taidakaan olla katoavaista, ainakaan jos sitä vertaa valtioppiini.

Kysymys Snellmanin pätemisestä kytkeytyy hänen tärkeimpään ideaansa, oppiin kansallistunteesta ja -valtiosta. Ne ovat vastatulessa. Geneettisesti samanjuurista kansaa ei nykytutkimuksen mukaan olekaan, ei jostakin idästä vaeltaneita "suomalaisiakaan". Monikulttuurisuus on vaatimus, sekä itseisarvoisena että talouden tähden, kasvun nopeuttajana. Yhteisöllisyys on vaihtunut yksilökeskeisyyteen, lojaalisuuden tulee kohdistua siihen, jolta tulee leipä. Se on yhä useammin maan rajojen ulkopuolella.

Snellmanin kannalta ei siis tulevaisuus näytä hyvältä. Hätäisiä johtopäätöksiä kannattaa kuitenkin varoa. Maailma tarjoaa kosolti sekä myönteisiä että kielteisiä esimerkkejä kansallismielisyyden ja kansallisvaltioiden itsenäisyystahdon jatkuvasta olemassaolosta, eikä se urheilukilpailuilla tyydyty.

Ja aina voi vetäytyä viimeiseen reduttiin: pienen kansan voima on sivistyksessä ... Autonomisessa maassahan Snellmankin operoi.

Professori Kari Hokkanen on Ilkan päätoimittaja.

Valvoja-lehden toukokuun 1906 numero löytyy muun muassa Helsingin yliopiston kirjastosta.

Snellman-tulkinnolla politikointiin 1906

J.V. Snellman on erinomainen esimerkki siitä, kuinka historiallisia henkilöitä ja tapahtumia tulkitaan uudestaan ja uudestaan kirjoittajan omien tarkoitusprien tukemiseksi. Se on keskeinen aspekti kaikissa poliittisissa kamppailuissa.

Yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen johtaneesta eduskuntauudistuksesta käytiin viimeisiä keskusteluja keväällä 1906, siis sata vuotta Snellmanin syntymästä. On ymmärrettävää, että tuolloisena ratkaisevana aikana monet Snellmania muistelleet kysyivät enemmän tai vähemmän suoraan, mitä mieltä hän olisi ollut päivänpolttavista poliittisistä kysymyksistä.

Snellman-muistelu paljastaa sen, että hänestä ei haluttu sanoutua irti, vaikka itse asiassa oltaisiin oltu eri mieltä keskeisissä poliittisissa kysymyksissä.

Valaiseva esimerkki tällaisesta retorisesta strategiasta on vasemmistolaisen ruotsinkielisen Framtid-lehden toukokuinen kirjoitus, jossa lehden päätoimittaja Herman Gummerus aloitti toteamalla, että suurmiehiä on arvioitava heidän omaa aikaansa vasten, mutta samalla hän korosti Snellmanin elämäntyötä "laillisten kansalaisvapauksien ja laajan kansallisen demokratian" puolesta.

Snellmanin demokratisoinnin jälkeen Gummerus siirtyi sitten ajankohtaisiin poliittisiin teemoihin, joihin hänellä oli täysin erilainen kanta kuin Snellmanilla oli ollut. Gummeruksen mukaan Snellman ajatteli väärin valtion olemuksesta, sosialismista ja ennen kaikkea kansallisuuskysymyksestä. Itse asiassa kieliriidan pitkittyminen oli Gummeruksen mukaan paljolti sen seurausta, että Snellmanin tyrmäsi vuonna 1880 uuden liberaalisen puolueen ohjelman kieliseikkaan vedoten.

Vielä selvempi esimerkki Snellmanin poliittisesta käytöstä omiin tarkoituksiin oli marxilaisen Sosialistisen Aikakauslehden artikkeli niin ikään toukokuulta 1906. Siinä Yrjö Sirola kirjoitti tavalla, joka tuo mieleen Raul Palmgrenin Suuri Linja -teoksen vuodelta 1948 sekä 1970-luvulla virinneen ja vieläkin vaikuttavan akateemisvasemmistolaisen Hegel- ja Snellman innostuksen. Sirola teki artikkelissaan retorisen siirron, jossa Snellmanin "kansallisesta" tuli "kansanvaltainen". Hän löysi Snellmanilta jopa luokkataistelun käsitteen sekä johtopäätökset, jotka "vievät sosialismiin".

Tällainen tulkinta oli luonnollisesti vulgaari lähes kaikkien mielestä vuonna 1906. Suomalaisuusliikkeelle (johon Sirolakin oli kuulunut) Snellman oli se Snellman, joka oli todenteolla aloittanut kansallisen herätyksen. Monille keskeisille poliittisille henkilöille Snellman oli se ideologinen isähahmo, jonka luona oli nuoruudessa käyty kunniaikäynteillä.

Eräänä osoituksena Snellmanin tärkeydestä vuoden 1906 suomalaisuusliikkeelle on nuoruusmaalaisen Valvoja-lehden Snellman juhla-julkaisu "J. V. Snellmanin muisto" toukokuulta 1906. Siinä julkaistiin muun muassa sellaiset jo otsikoiltaan paljon puhuvat artikkelit kuin Zacharias Castrénin "Millä puolella olisi Snellman ollut...?" ja Santeri Ingmanin (Ivalon) "J. V. Snellman ja nykyajan väittelyt".

Castrénin artikkeli käsitteli suomalaisuusliikettä jyrkästi jakanutta kysymystä laillisuudesta ja myöntövyvyysuutauksesta.

Perustuslaillinen Castrén kysyi siis, millä puolella Snellman olisi ollut, ja päätyi Snellmanin valtiofilosofian kautta toteamaan, että valtiollisesti – siis poliittisesti – toimivan kan-

salaisen tehtävä on luoda ja muuttaa lakeja pikemminkin kuin sokeasti noudattaa niitä.

Oli siis mahdollista vastustaa venäläistä mistoimenpiteitä, mutta viimekädessä asian ratkaisi se, kummalle puolelle kansallishenki kääntyi.

Santeri Ingman torjui omassa artikkelissaan Snellmanin käyttämisen puoluetaktiikan välikappaleena. Vaikka kysymyksessä olikin "kansan johtava nero", oli Snellmanin kantoja tarkasteltava niiden omassa historiallisessa yhteydessään. Sen verran Ingman kuitenkin katsoi olevan mahdollista sanoa, että Snellman olisi torjunut hänen auktoriteettinsa käyttämisen nykyajan kiistoissa ja väittelyissä – teko, johon Ingman tätä kirjoittaessaan juuri sortui.

Kustavi Grotenfelt, joka oli niin ikään johtavia nuorsuomalaisia, pyrki Snellmanin kansallisuuskysymystä käsittelevässä kirjoituksessaan tässä samaisessa Valvojan juhlanumerossa tekemään eron Snellmanin periaatteellisten ja käytännöllisten kantojen välille. Tällainen erottelu teki mahdolliseksi ottaa etäisyyttä kaikkein jyrkimmistä Snellmanin kanoista, kuten esimerkiksi kielikysymyksen ratkaisumallista, jossa ruotsin kielelle ei jäänyt sijaan suomalaisessa kansakunnassa.

Oliko Snellman demokratian kannattaja?

Kevään 1906 kirjoittelusta käy ilmi, että Snellmanista oltiin tekemässä kansanvaltaisuuden eli demokratian puolustajaa samalla, kun oli määrä päättää yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden toteuttamisesta. Omana aikanaan Snellman ei kuitenkaan kannattanut yleistä äänioikeutta, ei edes säätyjen lakkauttamista. Miten tällainen tulkinta oikein oli mahdollinen?

Se on ollut mahdollinen siksi, että Snellmanin kansallinen sivistysprojekti oli teoreettisesti varsin radikaali. Tarkoituksena oli tehdä suomalaisista yksikielinen kansakunta, jonka jäsenet olisivat tietoisia kansallisuudestaan ja toimisivat valtiollisesti eli nykytermein sanottuna poliittisesti. Tällä toiminnallaan nämä kansanjäsenet eli kansalaiset osallistuvat yleiseen kehitysprosessiin kohti täydellisempää maailmanhengen toteutumista.

Teoreettisesti historia johti oikeaan lopputulokseen, jonka on katsottu täyttäneen myös demokraattisuuden kriteerit. Ajattelutapa tukeutuu hegeliläiseen kokonaisvaltaiseen maailmanselittämiseen ja ihannejärjestyksen saavuttamiseen jossain tuonnempana. Se antoi mahdollisuuden sekä konservatiiviseen kielikansalliseen tulkintaan että radikaaliin vallankumoukselliseen lukutapaan.

Päiväkohtaisissa poliittisissa kysymyksissä

Snellman oli useimmiten konservatiiviksi laskeuttava ainakin 1850-luvun puolivälistä lähtien (kun oma yhteiskunnallinen asema alkoi vakiintua), mutta hänen aloittamansa kielikansallinen sivistysprojekti oli radikaali. Demokraatti hän sen sijaan ei koskaan ollut.

Seuraavaksi voidaan kysyä, oliko Suomen sivistystila ja kansallistunne sillä tasolla vuonna 1906, että Snellman olisi oppinsa mukaan voinut kannattaa yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen perustuvaa eduskuntauudistusta. Kysymys on tietysti monella tavalla jossitte luun perustuva, mutta syrjäytettäköön tässä yhteydessä muun muassa sellaiset seikat, että kilpailevien puolueiden ja luokkatietoisien työväenliikkeen olemassaolo sekä naisten äänioikeuden vaatiminen olisivat olleet Snellmanille omana aikanaan kauhistus. Miten siis Snellmanin opin mukaan olisi pitänyt toimia vuonna 1906?

Kieliolojen perusteella on syytä olettaa, että Snellman olisi voinut kannattaa äänioikeus uudistusta, sillä säätyvaltiopäivät olivat pitäneet yllä ruotsin kielen yhteiskunnallista asemaa huomattavasti tämän kielen lukumääräisen aseman yläpuolella. Neljän säädyn muodostamien valtiopäivien päätöksiin tarvittiin pääsääntöisesti kolmen säädyn kannatus, ja kun kaksi säädystä – aateli ja porvarisääty – olivat ruotsinkielisten vallassa, oli tällä kielivähemmistöllä erinomaiset mahdollisuudet torjua sen asemaa horjuttavia päätöksiä. Tässä on myös yksi keskeinen syy siihen, että Suomessa ei ollut saatu aikaan vastaavanlaista poliittisen edustuslaitoksen reformia kuin läntisen Euroopan maissa, joissa äänioikeuden demokratisoituminen tapahtui vähitellen pienten uudistusten myötä.

Miksi eduskuntauudistus oli niin radikaali?

Voidaan sanoa, että säätyvaltiopäivien jälkeensäneisyys oli yksi keskeinen tekijä sille, että eduskuntauudistuksesta tuli niin radikaali kuin siitä tuli. Jos Suomessa olisi ollut käytössä tuohon aikaan tavallinen kaksikamarinen parlamentti, jossa miehillä olisi ollut varallisuuteen perustunut äänioikeus, olisi Suomen perustuslaillisen aseman palauttaminen saatanut riittää monille suomalaisille.

Mutta on tärkeää todeta, että yleinen ja yhtäläinen äänioikeus ei toteutunut minkään sattu- man tai suosiollisen olosuhteen saatikka sitten jonkin automaattisen edistyksen seurauksena. Se toteutui siksi, että riittävän monet vaikutusvaltaiset tahot pyrkivät siihen tässä poikkeuksellisessa tilanteessa.

Suurlakon leviäminen Venäjältä Suomeen

loka-marraskuussa 1905 merkitsi monien mielessä todelliseksi koettua vallankumouksen uhkaa, vaikka tilanne Suomessa pysyikin rauhallisena verrattuna Venäjään tai esimerkiksi Baltian tapahtumiin. Pelko työväen johtamasta vallankumouksesta selittää joka tapauksessa osittain eduskuntauudistuksen radikaalin lähtökohdan. Keisari Nikolai II olisi varmasti suostunut pienempäänkin reformiin, mikäli se olisi ollut hänelle mahdollista.

Kenties Snellmanilla todellakin oli osuutta asiaan. Se suomalaisuusliike, jota Snellman oli ollut synnyttämässä 1800-luvun puolivälin aikoihin, perustui huomattavassa määrin käsitukseen kansan ja sen johtajien yhteisestä tar- koitusperästä. Kysymys oli kansan tahdon edustamisesta määrittelemällä se johtajatasolla. Tästä tänäkin päivänä tavallisesta poliittisen kulttuurin piirteestä oli paras historiallinen esimerkki Snellmanin seuraaja fennomaanien johdossa, Yrjö Koskinen. Hänen poliittinen uransa rakentui pitkälti kansan nimissä puhumisen varaan. Kun 1900-luvun alussa oli jo vuosikymmeniä puhuttu kansan nimissä kansan parhaaksi, oli hankalaa kieltää tältä samalta kansalta äänioikeus, kun ulkoiset syyt mu- renivat.

Tämä kansa muodostui kansalaisista, jotka olivat kansakunnan jäseniä pikemminkin kuin omia odottamattomia valintojaan tekeviä yksilöitä. Niin uskottiin yleisesti. Luokkatietoisuuttaan 1900-luvun alussa korostamaan alkanut järjestäytynyt työväkikin oli pitkään ollut lähellä, jollei jopa osa, fennomaanista liikettä. Työväenliike, raittiusliike, naisliike ja suomalaisuusliike olivat monien mielissä kaikki osa yhtä ja samaa kunniallista ja kansallista sivistysliikettä.

Jos tämä snellmanilainen kuva sivistykseen ja kansallistietoisuuteen kohoavasta kansasta ei riittänyt vakuuttamaan reformin puolesta, oli argumenttina päinvastainen käsitys kansasta, joka ei enää tyytynyt sille varattuun hiljaiseen osaan. Radikaali reformi oli siis hyväksyttävissä, koska kansa koettiin joko yhtenäiseksi ja luotettavaksi tai vaaralliseksi ja val- lankumoukselliseksi.

Jussi Kurunmäki

Kirjoittaja on yhteiskuntatieteiden tohtori, joka toimii Suomen Akatemian tutkijatohtorina Helsingin yliopiston Renvall-instituutissa sekä vieraillevana tutkijana Tukholman yliopiston valtio-opin laitoksella.

J.V. Snellman 1806–1881–1906 (koko 70 mm, lyöty).
J. V. Snellmanin juhluvuoden 1981 toimikunta lyötti
mitalin, jonka on muovaillut kuvanveistäjä Terho Sakki
(1930–1997). Sen takasivulle on sommiteltu Snellmanin
kirjoituksiin ja julkaisuihin liittyviä nimiä ja vuosilukuja.
Vasemmalle sijoitettu, abstraktilta vaikuttava muoto on
ehkä tulkittavissa sitkeyden symbolina tunnetuksi
katajaksi.

Satoja tapahtumia eri puolilla maata

- Aloituspöytäkirjoja vietetään Kuopiossa 3.1.2006.
Valtakunnallinen avausjuhla pidetään Kuopion Musiikkikeskuksessa.
- Niillä paikkakunnilla, joilla Snellman on asunut, järjestetään tuolloin
juhlaliputus.
- Valtakunnallinen pääjuhla järjestetään 12.5.2006 Helsingissä. Päivän
ohjelmaan sisältyy Snellman-elämäkertatutkimuksen julkistaminen
Säätytalolla, kunniakäynnit Snellmanin haudalla ja patsaalla,
juhlavuoden pääjuhla Helsingin yliopiston juhlasalissa ja pääministerin
vastaanotto Säätytalolla. Tuolloin järjestetään valtakunnallinen
juhlaliputus.
- Juhlavuoden ohjelmistossa on kaikkiaan 375 tapahtumanimikettä.
Tilaisuuksia järjestetään noin sadalla paikkakunnalla.
- Yksityiskohtaisia päivitettyjä tietoja tilaisuuksista, näyttelyistä,
julkaisuista ym. löytyy osoitteesta www.snellman200.

J.V. Snellman 1806–1881 (koko 55 mm, lyöty).
Suomen kulttuurirahasto lyötti Snellmanin juhluvuonna 1981
mitalin, joka kuuluu vuonna 1979 aloitettuun mitalisarjaan. Mitalin
etusivun muovailli kuvanveistäjä Toivo Jaatinen (s. 1926).

